

Др Ивана Симоновић*

ТЕОРИЈСКО-ПРАВНО УТЕМЕЉЕЊЕ ПРИВАТНОСТИ У ЈАВНОЈ СФЕРИ**

DOI: 10.5937/zgpfno-66372

UDK: 342.738

UDK: 347.121/.125

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД

Примљен: 08.04.2026.

Исправљен: 22.05.2026.

Прихваћен: 24.05.2026.

***Апстракт:** У раду се истражује сложена еволуција приватности, од класичног „права да се буде остављен на миру“ до савременог, вишедимензионалног грађанског субјективног права у дигиталној ери. Централна теза рада јесте да се појединац не одриче приватности самим ступањем у јавну сферу; напротив, и у јавном простору задржава се оправдано очекивање приватности. Ауторка анализира приватност као кишобран-појам, који обухвата физичку, информациону и експресивну сферу. Методолошки, истраживање је фокусирано на физичку димензију јавне сфере, док се специфични изазови које доносе дигитално окружење и свеprisутни надзор остављају за наредну анализу. Раd закључује да очување приватности и анонимности у физичком окружењу представља императив демократског друштва и суштински услов заштите људског достојанства у савременом правном поретку.*

***Кључне речи:** приватност, информациона аутономија, заштита података о личности, грађанско право, јавни простор, оправдано очекивање приватности, повреда приватности.*

* Доцент, Правни факултет Универзитета у Нишу, имејл: ivana@prafak.ni.ac.rs, ORCID ID: 0000-0001-6919-5713

** Раd је настао као резултат финансирања од стране Министарства науке, технолошког развоја и иновација, по Уговору евиденциони број 451-03-34/2026-03/ 200120 од 5. 2. 2026. године.

© Зборник радова Правног факултета у Нишу лиценциран је у складу са Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International лиценцом (CC BY-SA 4.0).

1. Увод

У *Великом речнику страних речи и израза*, академика Ивана Клајна и професора Милана Шипке, приватност је објашњена као стање у ком се налази оно што је приватно, а затим, као друго значење, наводи се да је то лична, интимна и породична сфера живота (Клајн, Шипка, 2008: 993–994). Ради употпуњавања значења, одредница упућује на појам приватан, где сазнајемо да је приватно оно што припада појединцу, што је лично, што није јавно, већ затворено за публику; што припада интимном или породичном животу; што је лично и поверљиво (Клајн, Шипка, 2008: 993). Аутори *Речника* нас, такође, обавештавају о пореклу речи приватан: она потиче од латинског *privatus*, у значењу одузет од јавности. Ово одузимање (изузимање из јавности) ваља разумети као добровољно и привремено искључивање појединца из друштвеног и јавног, као повлачење у другима недоступан простор, у ком се може бити остављен на миру, слободан од друштвених конвенција и правила, а упућен на себе и ствари само себи важне и знане. Приватна сфера је место контемплације, самовредновања и самопроцене, бављења собом и стварима само нама значајним, о којима други не треба да знају или треба само у мери коју сами одређујемо. Приватна сфера може бити и место доколице.

Насупрот приватној, постоји јавна сфера, која је место за политичност, за размену идеја и бављење питањима од ширег друштвеног значаја, за конструктиван дијалог о општем, па и за сукоб мишљења, неопходан за развој и напредак сваке заједнице.

Није једноставно одвојити јавно од приватног. С једне стране, у одређивању приватности, више него код других појмова, много је субјективности, с друге – тешкоћа произлази из чињенице да је свака особа истовремено и појединац (индивидуа) и друштвено биће. Сваком је потребно друштво других и интеракција с другима; но, у једном тренутку, то може постати превелики терет, па и досада, од којих се бранимо повлачењем у приватан простор слободе и мира, недоступан знатижељним погледима других. Ово непрекидно повлачење у приватну сферу и излазак у јавни простор лепо се илуструје Шопенхауеровом метафором или етичком дилемом јежа (Schopenhauer, 1851: 396). Метафором се сугерише да је приватност механизам за проналажење *умерене удаљености* – тачке у којој појединац може да дели друштвену топлоту заједнице без излагања болним убодима превелике близине и надзора. Дилема јежа решава се разграничавањем учешћа у заједници (где је појединац *zoön politikon* и остварује она права и слободе која траже упућеност на друге)¹ од простора за повлачење и осамљивање (у ком

¹ Слобода окупљања, слобода удруживања, слобода говора.

строга друштвена правила не би требало да важе). Овај простор требало би да је довољно удаљен од заједнице да омогући самоостваривање и лични развој, а опет довољно близак за остварење личног потенцијала и за развој у односу и комуникацији с другима.²

Шопенхауерова метафора о жежу, пренета из поља политичке философије на терен права, задобија рухо посебног грађанског субјективног права – права на приватност, којим се одређује заштићен простор деловања као предуслов за сваку индивидуалну слободу и аутономију личности. Приватност је конститутивни елемент либералне демократије, јер омогућава појединцу да развија свој идентитет и ставове имуне на притисак друштвеног прилагођавања.

Приватност је вишеслојан и вишезначан појам и бежи покушајима прецизног и свеобухватног дефинисања. У праву, она се уобличава и уређује, пре свега, као грађанско субјективно право, што сасвим одговара несумњивој индивидуалној вредности коју има за сваког од нас. Мултидисциплинарно истраживање показује да приватност, поред овог, има и шири друштвени значај, што такође треба узети у обзир при њеној правној концептуализацији. Осим права, приватност је предмет интересовања философије, етике, социологије, економије, а све чешће њоме се баве дисциплине о информационам технологијама. Свака од поменутих дисциплина нуди своје објашњење и вредновање приватности, без претензија на искључивост и самодовољност. Отуда – и очекивано – приватност се понајбоље разуме узимањем у обзир свих ових димензија: правне, етичке, социолошке и економске, као и одређивањем приватне сфере у односу на јавну.

У овом раду наша пажња окренута је правној артикулацији појма приватности и њеним повредама у јавном физичком простору (сфери). С обзиром на то да ћемо приватност посматрати кроз однос приватно–јавно, чини нам се потребним, најпре, разграничити ове две сфере.

2. Разумевање приватне и јавне сфере (јавног и приватног)

Тешко је јасно институционално разграничити приватну и јавну сферу живота, не само због међусобног уплива већ и због већег присуства субјективног у одређењу приватности него код других правних појмова. Приватност је основна људска потреба, антрополошки и психолошки поникла из осећања стида, потребе за очувањем свог телесног и духовног интегритета, потребе за личним простором и интимношћу у односима

² У Шопенхауеровој метафори, претерана блискост опасна је за жежеве због њихових бодљи, али је таква – опасна – и претерана удаљеност, јер би се, удаљени једни од других, жежеви смрзли.

с другима. Она је временски, историјски, друштвено и културолошки условљена па се њено значење и значај морају вредновати у светлу ових чинилаца.

У студији *Структурална трансформација јавне сфере (Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zur eine Kategorie der bürgerlichen Gessellschaft)*, немачки социолог Јирген Хабермас тврди да је процес модернизације водио ка рађању јавне сфере насупрот приватној (Habermas, 1989: 30). Приватна сфера нуди уточиште (заштиту) и слободу за лични развој, док је јавна намењена грађанској размени мишљења и образовању јавног мњења. Хабермас указује на то да се јавна сфера заправо формирала унутар приватне сфере, пошто је дискутовање о књижевности, философији и политици међу породицама и гостима постало уобичајена пракса. Кад су мушкарци овакву дискусију почели износити ван куће и проширивати је на друге теме, приватна сфера је напуштена, а настаје јавна сфера ³ (Habermas, 1989: 43–46).

Према Хабермасу, јавна сфера, као место где се одвија слободна размена идеја и дебате, представља камен темељац демократије. Она је, написао је, састављена од приватних људи окупљених као јавност ради артикулисања потреба друштва према држави. Из ове јавне сфере расте јавна власт која одређује вредности, идеале и циљеве датог друштва. Воља људи изражава се унутар ње и излази из ње. Као таква, јавна сфера не сме имати у виду статус учесника, већ бити усредсређена на заједничке проблеме и бити укључива – сви могу учествовати (Habermas, 1989: 27, 36–37).

Јавни простор је функционално одређен као домен социјалне комуникације доступан свима, без обзира на индивидуална обележја. Он служи општој сврси и омогућава слободне активности које не нарушавају права других. Основна карактеристика јавног простора јесте да је једнако доступан свима и да је та доступност недвосмислена.⁴ Семантичка еволуција појма упућује на најстарију употребу термина да означи супротност између јавног и тајног, с једне стране, и јавног и приватног, с друге. У политичком смислу, јавно, у супротности с тајним, означава општедоступно, отворено, свима приступачно. Јавно, као супротност

3 У 18. веку у Европи ширење кафића широм континента и Британије створило је место где се западна јавна сфера први пут обликовала у модерном времену. Тамо су се мушкарци ангажовали у разговорима о политици и тржиштима, а велики део онога што данас знамо као правила о имовини и трговини и идеалима демократије направљен је у тим просторима (Habermas, 1989: 32).

4 Јавно место јесте простор доступан неодређеном броју лица чији идентитет није унапред одређен, под истим условима или без посебних услова. Чл. 3, ст. 1, т. 2 Закона о јавном реду и миру, *Сл. гласник РС*, 6/16 и 24/18.

приватном, означава опште добро, општу заинтересованост, општу вољу. Оба ова значења су се пробила и очувала у савременој концепцији јавне сфере, за коју се у нашем језику, најчешће, користи термин јавност. У том, најопштијем смислу, термин означава социјални простор, домен друштвене организације од општег значаја и доступности (Milivojević, 2015).

Насупрот томе, приватна сфера обухвата породични и кућни живот, теоретски заштићен од институционалних утицаја, где се одговорност везује за појединца и домаћинство. Али граница између јавне и приватне сфере није фиксна; напротив, флексибилна је и пропустљива, и увек се мења и развија.

3. Правно одређење приватности

У европскоконтиненталном правном систему, приватност је правно заштићено лично добро, чија се заштита изводи из уставних гаранција (на пример, тако је у Немачкој и у Републици Србији), или непосредним установљавањем посебног грађанског субјективног права – права на приватност, права на приватан живот, права на поштовање личног и породичног живота (тако је, између осталог, у Француској).⁵

У Републици Србији, приватност се најпре штити уставним⁶ гаранцијама неповредивости стана (чл. 40 Устава) и неповредивости тајности писама и других средстава комуникације (чл. 41 Устава). Посебно је заштићена и такозвана информациона приватност – уставним јемством заштите личних података (чл. 42 Устава), која је операционализована посебним Законом о заштити података о личности.⁷

Приватност је објекат и кривичноправне заштите, додуше посредни. У Кривичном закону Србије⁸ има неколико кривичних дела чији је општи и заједнички заштитни објекат право на приватност, што се конкретизује одређивањем појединих добара као могућих предмета

5 Упоредноправно, више је назива којима се ово право означава. У немачком говорном подручју употребљеним изразима исказује се да је предмет заштите приватна сфера (*Rechts auf die Privatsphäre, Recht auf die Achtung der Privatsphäre, Recht auf die Untastbarkeit der Privatsphäre*) или тајна сфера човековог живота (*Recht an der Geheimssphäre*). У италијанском изразу *diritto alla riservatezza* такође је приватност истакнута као објект правне заштите, а у француском *droit de la vie privée* или *droit au respect de la vie privée* – гарантује се право на поштовање приватног живота. Овим значењима одговарају енглески термини *right to privacy, right to private life, right to respect for private life*.

6 Сл. гласник РС, 98/06, 16/22.

7 Сл. гласник РС, 97/08, 104/09 - др. закон, 68/12 - УС, 107/12.

8 Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024.

заштите. Она су: приватност веровања и исповедања вере (чл. 131 КЗ), неповредивост стана (чл. 139 и 140 КЗ), заштита података о личности (чл. 141, чл. 146, чл. 240, чл. 302, чл. 336а, чл. 337 и 369 КЗ), писама и других пошиљака (чл. 142 КЗ), приватност разговора (чл. 143 КЗ), приватност лика и личног живота (чл. 144 и 145 КЗ), част и углед (чл. 170 и 171 КЗ), приватност породичног живота (чл. 172 КЗ).⁹

За грађанскоправну заштиту права на приватност важне су, пре свега, одредбе Закона о облигационим односима¹⁰ о праву на накнаду материјалне и нематеријалне штете причињене повредом личних добара. Иако у неким од тих одредаба нема изричитог помињања приватности као заштићеног личног добра, позивање на њих сасвим је оправдано (и неопходно) зато што она служе као генерална или општа клаузула о неповредивости свеукупности (интегритета) личности. Чланом 199 ЗОО пружена је општа заштита правима личности (тако и праву на приватност иако без изричитог навођења, како је то учињено с чашћу, угледом и телесним интегритетом). Чланом 157 ЗОО установљава се превентивна заштита интегритета људске личности, личног и породичног живота и других права његове личности.

У Нацрту Грађанског законика Србије, у члану 85, међу поједина права личности сврстано је и право на лични (приватни) живот.¹¹

За Републику Србију значајни су и међународни документи чијим се ратификовањем она обавезала на поштовање (њима) гарантованих основних права и слобода. На овом месту поменућемо чл. 12 Универзалне декларације о људским правима¹², из 1948, у ком је наведено да „(Н)ико не сме бити изложен произвољном мешању у приватни живот, породицу, стан или дописивање, нити нападима на част или углед. Свако има право на законску заштиту против оваквог мешања или напада“. Чланом 8 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода¹³ из

9 Кривичноправна заштита приватности није предмет наше пажње, али упућујемо на докторски рад у коме је овај аспект обрађен: Синђелић, Ж. *Право на приватност – кривичноправни, кривичнопроцесни и криминалистички аспекти*, одбрањен 2012. године на Правном факултету Универзитета у Београду.

10 *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93, *Сл. лист СЦГ*, бр. 1/03 - Уставна повеља и *Сл. гласник РС*, бр. 18/20.

11 Доступно на <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/260615/260615-nacrt-gradjanskog-zakonika.html>

12 Усвојена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 217 (III) од 10. децембра 1948. године.

13 Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, *Сл. лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 9/03, 5/05 и 7/05 - испр. и *Сл. гласник РС – Међународни уговори*, бр. 12/10 и 10/15.

1950. јемчи се право на поштовање приватног и породичног живота, а јавној власти забрањује произвољно мешање у вршење овог права. Једна овако уопштена формулација нужно захтева нијансирање у практичној примени и судским одлукама. Европски суд за људска права доиста је својим одлукама небројено пута потврђивао да је право на приватност једно од најзначајнијих права, толико слојевито да се његова садржина има утврђивати с обзиром на конкретне околности и однос с другим друштвеним вредностима које приватност могу ограничити или угрозити. Мада је овим појам приватности вишеструко контекстуализован и релационо одређен, ипак се могу неки елементи личне (приватне) сфере издвојити као неспорни: право на лични идентитет и интегритет (морални и физички интегритет, родни идентитет, име, сексуална оријентација и сексуални живот, идентитет и развој личности, успостављање и развој односа с другима, али и професионалне и пословне активности, чиме се потврђује да одређене интеракције с другима, иако учињене у јавном простору, могу словити за приватне и, као такве, бити заштићене чл. 8 Конвенције), право на приватан простор, на заштиту од неовлашћеног прислушкивања и надзора, на тајност преписке и других облика комуникације, право на контролу над личним подацима. У срцу свих конвенцијских одредаба, тако и члана 8, налази се захтев за поштовање људског достојанства и слободе, због чега свако њихово тумачење треба да унапређује личну аутономију и развој човекове личности.

4. Теоријски приступи приватности

У важећем праву, очекивано, појам приватности или приватног живота није дефинисан – то је задатак правне теорије, која нуди прегршт одредница, од којих свака осликава понеку сферу или димензију приватности, без претензије на искључивост или самодовољност. Најпре ћемо изнети неколико, по нашем мишљењу, најутицајнијих дефиниција.

Развој појма приватности у правној науци кретао се од просторног и физичког ка информационом и социо-техничком одређењу. Приватност се може дефинисати позитивно – као контрола над одређеним аспектима живота и интимности, или негативно – као одсуство неовлашћеног и нежељеног мешања државе и трећих у приватан живот појединца (Debatin, 2011: 48). Другачији приступ јесте да се, уместо једне дефиниције и с обзиром на то да значење приватности увек треба одређивати у светлу конкретних околности, предоче различите активности којима се она повређује (Solove, 2002: 1126; Prosser, 1960: 383, 389).

Прва правна анализа приватности уобичајено се приписује двојици америчких судија Врховног суда САД: Луису Брандајсу и Семјуелу Ворену,

а написана је 1890. У раду *The Right to Privacy*, они су приватност одредили као право да се буде остављен на миру (*right to be let alone*), указивањем на простор и околности у којима особа не жели да буде предмет пажње, особито медијске.¹⁴ Брандајс и Ворен истакли су да је основни принцип овако схваћене приватности право да се буде заштићен од свега што нарушава личност појединца и његов мир, тј. да се буде заштићен од продора јавности у свој приватан живот. Наслањајући се на њихово схватање приватности, амерички судови су под приватност подвели: право да се *живи* живот по сопственом нахођењу, неометано узнемиравањем и упадом јавности, осим ако је то оправдано интересима демократског друштва.¹⁵ Развој информационо-комуникационих технологија води новим преседанима којима се право државе на мешање у приватан живот грађана битно ограничава.¹⁶

На европском тлу, на ком се право развија обрнутим путем – из опште норме ка појединачној – и теоријским стварањем правних института и појмова, забележено је теоријско изучавање приватности, најпре у оквиру ширег појма права личности, касније и самостално.

Швајцарски теоретичар Гискер, у делу *Das Recht des Privaten an der eigenen Geheimsphäre* из 1905, указује на постојање приватне сфере појединца, где су садржане чињенице које нису општепознате и с којима титулар може слободно располагати – чинећи их тајним или јавним (Giesker, 1905: 10, Dropulić, 2002: 60). Тако је описао ново самостално грађанско субјективно право, које данас називамо правом на приватност. Пре тога се у европскоконтиненталној правној теорији најчешће говорило о праву личности уопште, дакле о јединственом, општем праву личности, које се, додуше, могло повредити на разне начине, али без потребе установљавања посебних права личности, тим повредама одговарајућим.

14 Рад је својеврсни протест против, у то време, све нападнијих метода новинског извештавања (снимање венчања ћерке једног од њих употребом камера дугог домета) и апел да се не извештава о стварима и догађајима чисто личне природе, без већег значаја за јавност, без обзира на то да ли у њима учествују јавне личности или не. Синтагма „право да се буде остављен на миру“ преузета је из расправе о деликтима америчког судије Cooley-ја (*Treatise on the Law of Torts*, 1888), којом је он означио различите повреде, пре свега физичког интегритета, а не појам приватности.

15 *Olmstead vs United States* (1928), у ком је Врховни суд пресудио да полицијско прислушкивање телефонских разговора не представља повреду приватности. У предмету *Katz vs United States* (1967) постављен је нови, супротан, преседан – полицијско прислушкивање јавних, али и приватних телефона, јесте повреда приватности учесника прислушкиваног разговора.

16 *United States v. Jones* (2012), у ком је мера праћења постављањем локатора на приватан аутомобил проглашена неоснованим мешањем у приватност; *Carpenter v. United States* (2018), који се односио на приступ информацијама у мобилном телефону.

Швајцарски теоретичар Шпекер је на темељу опште одредбе о правима личности из чл. 28 Швајцарског грађанског законика конституисао засебно право на приватан живот, као сегмент тог јединственог општег права личности (Specker, 1911: 44–49, Džopulić, 2002: 60). Посебност овом праву дају његови објекти, тј. лична добра која штити – тајне чињенице и предмети који их садрже (попут писама) или репродукују (попут звучног записа гласа) (Riemer, 1995: 128–130).

Године 1930. Егер, у Коментару Швајцарског грађанског законика, дели приватни живот на: тајну сферу приватног живота (чињенице које нико осим имаоца права не треба да зна), приватну сферу породичног живота (породични, лични и здравствени подаци, те друге чињенице чије би изношење у јавност могло повредити личност особа којих се оне тичу) (Egger, 1930: 250, Džopulić, 2002: 60).¹⁷

У немачкој правној теорији, најутицајнију дефиницију права личности, ослонцем на коју можемо разумети и право на приватност, дао је Хубман у својој књизи *Persönlichkeitsrecht* (Право личности), из 1953. године. По њему, „право личности јесте право на саморазвој, на сталну креативност и испољавање личности, путем којег човек сазрева... Право личности обухвата оне важне личне интересе који нису стипулисани као посебна субјективна права. Ово право штити све вредности и добра, унутрашња и спољна, физичка и духовна; не само физичку егзистенцију појединца, већ и његове свест, дух, вољу и осећања“ (Hubmann, 1953: 60, 136, 376 у Voss, 2002: 235).

Сличан приступ одређења права на приватност – ослањањем на појам и основна обележја личних права уопште – даје и хрватски теоретичар, професор Гавела: „Право на приватност јесте право особе да свој особни (приватни), обитељски и кућни живот води засебно и независно од других, не вријеђајући туђа права ни законска ограничења, али ограђујући се од туђег неовлаштеност задирања“ (Gavella, 2000: 211). То је лично неимовинско право, које особи даје апсолутну (за свакога меродавну) потпуну приватну правну власт вођења властитог живота и право искључења сваког од противправног задирања у њега (Gavella, 2000: 212).

У другом делу ове дефиниције уочавамо карактеристику супротстављивости према трећима (ограђивање од туђег неовлашћеног задирања у право), својствену свим апсолутним правима. Трећи су, осим приватних особа, и јавна власт и јавност уопште, и сви су дужни поштовати туђу приватност. Ради појашњења појма приватности, као заштитног објекта

17 На састанку швајцарског правничког скупа 1960. у Лугану закључено је да је у швајцарском праву, као посебно право личности, признато и право на приватан живот, тј. на тајност приватног и породичног живота.

права на приватност, професор Гавела наводи шта ово право све обухвата и штити. То су: лични, породични и кућни живот, чиме, заправо, означава оно што се код неких теоретичара назива сферама или димензијама приватности.

Тако, на пример, Мур дефинише приватност као слободу од нежељеног приступа, засновану на разумном очекивању појединца да контролише сопствену доступност другима (Moore, 2010: 25). Он даље прецизира да се ова контрола остварује у два сферама: локационој и информационој. Локациона приватност односи се на контролу приступа простору који припада појединцу, укључујући његово тело, дом, личне ствари и непосредни животни простор (Moore, 2010: 57). Повреда приватности настаје нарушавањем границе између јавног и приватног простора, било физичким задирањем (нпр., неовлашћеним уласком у дом), било технолошким средствима (нпр., скривеним снимањем или прислушкивањем). Информациона приватност односи се на контролу приступа подацима који се тичу појединца, тј., његовим личним информацијама (Moore, 2010: 58, 81, 82).¹⁸ Ова сфера приватности обухвата право да се одлучује о прикупљању, коришћењу и ширењу личних података, као и заштиту од неовлашћеног надзора и обраде личних информација. Информациона приватност је повређена кад се лични подаци обрађују без сагласности особе, чиме јој се одузима могућност да сама контролише проток информација о себи. Објекат правне заштите овде је оно што би се у немачком праву назвало правом на информационо самоодређење, развијеним из уставних гаранција права сваке особе на слободан развој своје личности.¹⁹

Приватност никако не треба схватити као потпуну изолацију, већ као стање ограничене доступности другима (Gavison, 1980: 428). Свака од наведених сфера приватности укључује већи или мањи број других, и представља одређену препреку непожељном продору у приватан живот. Тако ће интимна сфера, у коју спадају чињенице које не желимо делити с другима, бити ексклузиван простор самоће (Wenzel, 1967: 65; Gavison,

¹⁸ Сличан приступ приватности као контроли доступности информација о себи имамо и код других. Тако, на пример, Дропулић говори о очекивању одређене особе да поверљиве личне информације из приватног живота неће бити доступне другима, јер би њихова неконтролисана доступност могла изазвати душевни бол особама на које се оне односе (Droputić, 2002: 57). Видимо да се овде, као и у другим концептуализацијама права на приватност, не одређује сам појам приватности на ком је ово право конституисано. Одређују се овлашћења титулара права на приватност у вези са својим приватним животом (контрола информација), а сам се појам приватног живота не одређује, већ узима као саморазумљив.

¹⁹ Кључну одлуку овако схваћене информационе приватности Савезни уставни суд Немачке донео је 1983, у предмету *Volkszählungsurteil* (*BverfGE*, 65, 1, 1983).

1980: 428; Innes, 1992: 140), док ће, нешто шира, тајна сфера обухватити чињенице које делимо само с одређеним особама (члановима породице, партнером). У приватну сферу спадају чињенице из приватног живота које особа иначе не скрива од блиских знаца (попут пријатеља и чланова шире породице), али за које ипак не жели да доспеју у ширу јавност (Wenzel, 1967: 65 у Dropulić, 2002: 68). Индивидуална сфера обухвата ситуације у којима особа као анонимни учесник (пролазник или гледалац неког догађаја, манифестације или спортског такмичења) суделује у јавности, али жели да задржи анонимност (Wenzel, 1967: 65 у Dropulić, 2002: 68; Gavison, 1980: 428). Ове су чињенице доступне сваком, зато што су јавне, али је свеједно искључена могућност да се јавност бави особом изван контекста догађаја у којем заправо учествује. Тиме долазимо до појма контекстуалне приватности, теоретичарке Хелен Нисенбаум.

Нисенбаум напушта традиционално разликовање јавног и приватног у корист контекстуалног интегритета (Nissenbaum, 1998: 575–580; Nissenbaum, 2004: 119). Приватност је право на одговарајући проток информација у складу с нормама конкретног контекста: норме примењиве у одређеним околностима казују нам шта је прикладно открити и како се подаци даље употребљавају. Приватност је нарушена употребом личних података изван контекста у ком је податак настао. Тако, чињеница да се неко налази у јавном простору не значи да је његов биометријски профил слободан за преузимање ради, на пример, комерцијалног профилисања, јер то нарушава норме контекста бивања у јавном простору. Подаци о здравственом стању контекстуално су везани за поверљив однос између лекара и пацијента, па се њихова употреба од стране осигуравајуће организације зарад одређивања висине премије осигурања може сматрати повредом контекстуалне приватности.

Незадовољан класичним методима испитивања приватности, којима су се, у потрази за њеном суштином, утврђивала заједничка обележја различитих видова њеног испољавања, Солов заузима практичан приступ. Ослањајући се на Витгенштајнов појам породичне сличности, он одустаје од давања једне дефиниције приватности, одговарајуће за све ситуације; уместо тога, и по томе је његов приступ прагматичан, усмерава пажњу на специфичне, конкретне ситуације у којима се приватност захтева, допушта, ограничава или се, чак, ускраћује (Solove, 2002: 1126). Анализом појавних облика приватности, утврђујемо њихове међусобне сличности и разлике, док њиховом контекстуализацијом откривамо значење приватности у одређеној конкретној ситуацији, које, нужно, не мора бити истоветно и одговарајуће за другу појавну форму приватног (Solove, 2002: 1127).

Овај се метод одриче апстракције универзалних принципа и општих појмова, унапред задатих поимања ствари и појава, те прихвата искуство као инструмент за долажење до закључака. Соловљев приступ тежи разумевању приватности, не њеном дефинисању. Његова концептуализација приватности треба да буде водич за идентификовање разноврсних испољавања приватности, њихову анализу и вредносну оцену. Његов је приступ одоздо нагоре, јер приватност анализује у одговарајућем контексту, у конкретним околностима у којима се испољава, уместо да је посматра као апстрактан појам.

Осим што је контекстуализована, Соловљева приватност је релационо одређена. Он наглашава вишеструку условљеност нашег доживљаја приватног: она зависи од друштвених активности, традиције, обичаја, културе, правила понашања у најширем смислу (Solove, 2002: 1129). Приватност је део, како их назива, друштвених пракси, и свака шири или сужава поље приватног. Како су се ове праксе мењале, тако се мењало и поимање приватног, али, приметимо, у таквом закључку нема много оригиналног. Готово свака друштвена промена, више или мање, мења постојећа схватања и појмове, и то не само правне. Неке промене унапређују појмове, неке су ретроградне.

Породица, коју и Солов користи за јачање своје аргументације, добар је пример промена у схватању приватног. Првобитне породице биле су колективне и вишегенерацијске заједнице, не искључиво место успостављања и развијања личних односа својих чланова. У породичној задрузи, на пример, развијају се и економски односи међу члановима, који, својим радом, стичу не за себе, већ за породицу и задругу. Приватно је потчињено колективном, и то не само у односу на власништво над средствима и резултатима рада већ и у погледу могућности физичке изолације појединца од осталих чланова породице и повлачења у свој приватан простор. Живот и рад тако велике породице одвијали су се заједно, са сталном упућеношћу чланова једних на друге и наглашеном већом важношћу породичног над интересима појединца. Већина савремених породица је нуклеарна, сачињена од супружника и њихове деце, што приватном даје више простора. Уобичајено је породицу означити као средиште приватне сфере, место интимности, развијања односа љубави, бриге и пажње, у које ни држава ни јавност не треба да се мешају. Нарушавање приватног и породичног живота само ради задовољења знатижеље јавности данас је неприхватљиво, исто као што је било и у прошлости. Но са забраном државне интервенције у породичне односе није тако. Ради заштите појединих чланова породице, пре свега деце, држава шири своје ингеренције у уређењу породичних односа. Тако на примеру породице сведочимо упливу јавног у приватно, ради заштите

угроженог члана породице, што је претежнији друштвени интерес од интереса очувања приватности породичног живота и дома.

Ослањајући се на становиште да значење приватности увек треба одређивати у светлу конкретних чињеница и околности (уместо давања једне опште дефиниције), Солов утврђује конкретна понашања којима се приватност повређује. Његова таксономија није само правна, већ је и социолошка, јер се приватност посматра као друштвени феномен (Solove, 2006: 483). То је сасвим разумљиво и прихватљиво, јер је потреба за повлачењем у приватну сферу, другима недоступну, друштвено условљена: да нема друштва, ни приватност не би била потребна.

Четири су основне групе понашања којима се приватност може повредити: прикупљање личних података, њихова обрада, ширење/дељење личних података и различити облици узнемиравања, ремећења мира и добровољног повлачења у осаму (Solove, 2006: 486). Прве три групе очигледно узимају у обзир савремену стварну слику приватног и пословног живота особе, незамисливих без употребе рачунара, интернета и друштвених мрежа. Разликује се последња група (*invasion*), јер овде приватност није повређена неовлашћеном обрадом туђих личних података, већ сваком радњом усмереном на личност особе, попут узнемиравања или недопуштеног утицања на слободу одлучивања.²⁰

Усмеравање пажње на повреду приватности, уместо на њено дефинисање, уочавамо и код немачког теоретичара Ларенца (Larenz, 1958 у Drorulić, 2002: 67). Ларенц дели повреду приватности у две групе: повреде сазнањем чињеница из приватног живота из знатижеље или сличних разлога и повреде које резултирају изношењем чињеница из приватног живота у јавност. Ова друга повреда се врши с намером и из комерцијалних разлога, и захтева прецизне претпоставке за њено допуштање.²¹

20 Сличну класификацију учинио је Просер 1960, идентификацијом четирију повреда приватности: ремећење мира и мешање у приватне (личне) ствари, јавно изношење непријатних података о туђем породичном животу, стварање у јавности погрешне слике о другоме и присвајање (ради стицања материјалне или нематеријалне) користи туђег имена или лика (Prosser, 1960: 383, 389). Просерова класификација требало је да послужи заснивању одштетне одговорности за ова четири деликта (*torts*) и није сасвим примењива на нове облике повреде приватности употребом савремене информационо-комуникационе технологије.

21 У закључним разматрањима указујемо на сопствено поимање приватности.

5. Гаранције права на приватност у упоредном праву²²

У Француској је тек 1970. године заштита приватног живота конкретно правно уређена. Новелом Француског грађанског законика прецизирано је да свако ужива право на поштовање приватног живота (*droit au respect de la vie privée*). Трећи део новеле, „Заштита приватног живота“, у чл. 22 (којим је новелиран чл. 9 Законика) прописује: „(С)вако има право на заштиту приватног живота. Суд може, независно од накнаде штете, наредити све мере неопходне за спречавање или заустављање напада на интимност приватног живота. Те су мере хитне и могу се изрећи и као привремене мере (Rösler, 2012: 1273; Dropulić, 2002: 62). Као мере заштите одређене су: накнада штете, али и, независно од тога, свака друга мера коју суд сматра неопходном да би се повреда предупредила (превентивна заштита) или актуелна зауставила (поствентивна заштита). Тиме је суду остављен слободан избор мере, сходно учињеној повреди. Објекат правне заштите јесте интимност приватног живота, без прецизирања шта она обухвата, тако да ће суд, као и са избором сврсисходне мере заштите, према околностима случаја утврђивати садржај овог појма, као и постојање и непосредност повреде.²³

У Немачкој се заштита права на приватност (што је случај и са правима личности уопште) почела развијати у судској пракси после Другог светског рата, и независно од Немачког грађанског законика, у ком оно није прописано на један општи начин – као засебно грађанско субјективно право. Пре тога, приватност је била законски заштићена посредно – сходном применом Закона о ауторским правима на делима ликовне уметности и фотографијама²⁴, у ком је право на слику заштићено као самостално субјективно право.²⁵

22 Овде су предмет наше пажње само изабрана права европскоконтиненталног правног система.

23 Касна законска интервенција у пољу признања права на поштовање приватног живота као новог субјективног права није значила одсуство икакве заштите за ову сферу човековог живота. Као и код многих других института у Француској, пут до законског установљења новог права утрли су судови. Знаменит је случај Марлене Дитрих против париског дневника *France Dimanche*, који је 1955. објавио серију текстова о овој познатој глумици и посебан чланак који је оставио утисак да се ради о њеним мемоарима. Марлен Дитрих је затражила и добила судску заштиту због повреде свог права на приватан живот. У образложењу је истакнуто да су чињенице из приватног живота морално добро појединца и да се оне, без његове сагласности, не могу објавити, што једнако вреди и за познате и за јавности непознате личности (Martin, 1959: 226, у Dropulić, 2002: 62).

24 Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie, скраћено KunstUrhG из 1907. године.

25 У Немачком грађанском законнику посебно су заштићени име (§ 12) и пословни углед, чија повреда може бити санкционисана правом оштећеног на надокнаду штете

У послератном периоду и под утицајем неславних искустава Трећег Рајха, неопходна заштита човекове личности није дошла у облику грађанскоправних одредаба и одговарајућих допуна Законика, већ кроз уставну гаранзију неприкосновености људског достојанства и обавезу власти да је поштује и штити, те прокламацију неутуђивости и неповредивости људских права као основа немачког друштва (чл. 1 Основног закона).²⁶ У чл. 2 Основног закона (заправо, немачког устава), прокламовано је право сваке особе на слободан развој личности, ограничено само истим таквим правима и слободама других, уставом и добрим обичајима. Захваљујући ставу Савезног уставног суда да ове одредбе, осим свог вертикалног дејства (према држави), имају и хоризонтално дејство, па су непосредно примењиве и у приватноправним односима (*Drittwirkungseffekt*), недостатак грађанскоправних норми о правима личности није био препрека да њихова повреда, ипак, буде санкционисана и на терену грађанског права (пре свега, правилима о надокнади штете).

Свега три године по ступању на снагу Основног закона, Савезни суд Немачке (*Bundesgerichtshof*) променио је предратну судску праксу и признао опште право личности као уставно право, заштићено, између осталог, и грађанскоправним правилима (без обзира на непостојање изричитог упоришта у Немачком грађанском законнику). Грађанскоправни инструменти заштите пронађени су у § 823 Законика, којим је прописана дужност надокнаде штете проузроковане повредом живота, тела, здравља, слободе, својине или *другог права* (*подвукла ауторка*). Савезни суд је право на приватност, које овде није изричито поменуто, квалификовао као ово друго право (*sonstiges Recht*) у неколиким својим одлукама (случај Шахт [*Schacht*], случај Коњаника [*Herrenreiter*] и измишљеног интервјуа с принцем Сорајом [*Soraya*]) истичући да досуђивање надокнаде материјалне и нематеријалне штете због повреде приватности није супротно уставу нити Грађанском законнику²⁷. Ради очувања основног става Суда о неприхватљивости комерцијализације личних добара,

(§ 824). Од значаја је свакако одредба § 826 Законика, којом се предвиђа право на надокнаду штете проузроковане намерно и супротно добрим обичајима (*vorsatzlich und gegen die guten Sitten*).

26 Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, *BGBL I*, S. 404/49.

27 У § 253 Немачког грађанског законика тачно су наведена лична добра због чије се повреде може досудити новчана надокнада нематеријалне штете (повреда телесног интегритета, здравља, слободе или права на сексуално опредељење). Будући да се приватност не наводи као заштићено лично добро, без екстензивног тумачења израза *остала права* (*sonstiges Recht*) из § 823 Законика, примена ове одштетне клаузуле не би била могућа.

новчана надокнада условљена је захтевом да је повреда личности оштећеног озбиљна и да је она једино одговарајуће средство отклањања ове повреде.²⁸

6. Задирање у приватност

Свако од нас води живот који је донекле изложен јавности и њеном непрестаном преиспитивању, тако да нема апсолутне приватности. Чак и кад приватност посматрамо као изолацију, то никад није потпуно искључење из заједнице, већ добровољно и привремено повлачење у сопствени простор, као место аутореклексије и личног развоја. Но разуман човек има право на оправдано очекивање да чињенице из његовог приватног живота не буду предмет пажње јавности, као и да сам одреди колико ће о себи другима саопштити. Право на приватност гарантује нам неповредивост личне сфере.

Повреду права на приватност представља неовлашћено задирање у лични – приватни – живот, у неку од сфера које ово право обухвата, без обзира да ли се тиме вређају част или углед повређеног (Finžgar, 1988: 141). Важно је да нема пристанка или озбиљног и оправданог разлога због којих се задира у туђу приватност. Иако право на приватност, по свом дејству *erga omnes*, јесте апсолутно субјективно право, то још увек не значи да оно не може бити ограничено, па су нека задирања у приватан живот, ипак, дозвољена.

Ограничење права на приватност, у границама неопходног и законом прописаног, најчешће се допушта зарад остварења претежнијег заједничког интереса (јавног или општег). Своју пажњу у наставку усмерићемо на задирање у локациону приватност.

Већ смо указали на то да се приватност, инстинктивно и пре свега, посматра просторно – одређен простор наших свакодневних активности и интереса о којима други, укључујући и јавну власт, не треба да знају или само онолико колико сами одредимо. Приватност, ипак, није ограничена само на породични дом, тако да се њено уживање и заштита омогућавају и у јавном простору, на који закључак нас упућује и пракса Европског суда за заштиту људских права, почев од чувене одлуке донете у случају принцезе Каролине од Монака против Немачке.²⁹

²⁸ У сваком конкретном случају одмеравају се значај повређених добара и сукобљени интереси, а предност даје оном који се чини достојнијим заштите (*Güter-und Interessenabwägung*). Често се, на супрот праву на приватност, супротстављају слобода медија и право јавности да буде обавештена о стварима од јавног значаја. Уколико се предност има дати заштити приватности, висина надокнаде штете никако не сме прећи границу која би, из страха од грађанскоправне одговорности, значила самоцензуру медија (Teichmann, 2007: 1122–1127).

²⁹ *Von Hannover v. Germany* (No. 1), no. 59320/00, 24/06/2004.

У члану 8 Европске конвенције за заштиту права и основних слобода сваком је признато право на поштовање личног и породичног живота, дома и преписке. Ово сложено право обухвата четири аспекта: приватан живот, породични живот, дом и преписку, чије нијансирање настаје у пракси Европског суда и конкретних околности случаја. Тако је и правни стандард *оправданог очекивања* настао у пракси Суда по угледу на амерички *reasonable expectation of privacy* (тест примењен у предмету *Katz*, на основу ког се одређује постојање разумног очекивања приватности, без обзира на простор). Помоћу овог стандарда, Суд испитује постојање повреде чл. 8 Европске конвенције у светлу оправданости очекивања појединца да буде заштићен од нежељеног публицитета. Ово право уживају и особе познате јавности, јер објављивање података из њиховог приватног живота може довести до веома снажног осећаја повређености. Овде се, дакле, право на приватност додирује (понекад и сукобљава) с правом на слободу изражавања, гарантованим чл. 10 Европске конвенције.

Право из чл. 10 Европске конвенције јесте сложено - обухвата слободу мишљења, те слободу примања и ширења информација и идеја без мешања јавне власти и без обзира на границе, али не неограничено. Остваривање ових слобода подлеже дужностима и одговорностима, као и неопходним ограничењима ради интереса државне сигурности, територијалне целовитости или јавног реда и мира, спречавања нереда или злочина, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања одавања поверљивих информација или ради очувања ауторитета и непристраности судске власти. Држава потписница Конвенције најпре је позвана да цени значај обају сукобљених интереса – појединца (приватне или јавне особе) да се о његовом приватном животу не извештава и јавности да буде обавештена – и сходно томе дозволи да се први интерес оствари на штрб другог. Њену процену, по представци, испитује Европски суд за људска права, руководећи се допуштеним ограничењима (чл. 10 ст. 2 Европске конвенције) и својом устаљеном праксом. Ограничење је легитимно уколико „постоје увјерљиви аргументи да одређене информације или мишљења повријеђују неке друге, законом таксативно утврђене, и у околностима конкретног случаја *претежније*, легитимне друштвене и особне вредноте и интересе. И дакако, само у мјери dostatној/размјерној за заштиту тих вреднота и интереса у демократскоме друштву“ (Alaburić, 2002: 3).³⁰

30 Постављена тема рада ограничава нас у анализи сложеног односа приватности и слободе мишљења, али не можемо а да не упутимо заинтересованог читаоца на један од темељних радова V. Alaburić „Povreda prava osobnosti informacijama u medijima” из 2006. године.

Очекивање приватности није везано само за приватан простор у коме појединац борави. Оправдано је и кад је на јавном месту, али у ситуацији или активностима суштински везаним за свој приватан живот, које треба да се одвијају без ометања, узнемиравања и нежељеног односа с другима с којима дели јавни простор. У поменутом случају Фон Хановер против Немачке, Суд је нашао да принцеза Каролина од Монака (подносиатељка представке), мада јавна личност, може оправдано очекивати да њена и приватност њене деце буду заштићене и на јавном месту – у башти ресторана, на пијаци, јахању, у вожњи, при изласку из стана и сличним активностима крајње приватне природе у вези с којима јавност нема оправдан интерес да буде информисана. Извештавање жуте штампе о таквим догађајима познатих личности не доприноси демократској расправи о стварима од јавног значаја, већ искључиво служи сензационализму и задовољењу пуке радозналости читалаца.

Примећујемо две значајне поенте.

Најпре, стандард оправданог очекивања приватности не ограничава се искључиво на активности које се спроводе у властитом дому. Обухвата и издвојена места у јавном простору, попут приватног разговора за столом у башти ресторана,³¹ у која имамо право да се повучемо и осамимо уместо да будемо предмет јавне пажње.

Потом, уживање приватности на јавном месту обухвата и јавне личности. Изразом јавна личност обухватамо славне и познате личности, особе успешне у свом послу, али и оне које својим понашањем изазивају јавну позорност и занимање јавности за њихов приватан живот. Оне не могу рачунати на свеобухватну и једнаку заштиту каква се пружа анонимним особама. Пре свега, интерес је јавности да буде обавештена о њиховим пословним делатностима (до мере чувања пословне тајне) и јавној функцији коју обављају. Право јавности да зна престаје тамо где почиње интимна и тајна сфера јавне личности: самим тим што је неко јавна личност, не значи и правну незаштићеност неких аспеката (сфера) њеног приватног живота. Оправдан интерес јавности да зна постоји ако је информисање о приватном животу, како појединца тако и јавне личности, претежније од оправданог очекивања да се не буде предмет јавне пажње. Тривијално извештавање о познатим особама, наспрот коме стоји осећање непрестаног посматрања (у случају принцезе од Монака, чак и осећање прогањања од стране папараца) и узнемиравања, не може однети превагу. С тим у вези је и став Суда о фундаменталном значају заштите приватног живота за развој личности појединца, из ког

31 Обухвата и канцеларију и други пословни простор, због чега послодавац који тајно прати електронску преписку својих запослених на радном месту или запослене тајно снима видео-надзором, знатним задирањем у приватност, повређује њихово право на поштовање приватног живота.

произлази закључак да сваки човек, па и особа позната јавности, задржава оправдано очекивање заштите свог приватног живота. Гаранције из чл. 8 Европске конвенције треба да обезбеде развој личности појединца у односу према другима без ометања. Отуд и зона интеракције с другима, чак и на јавном месту, спада у заштићену сферу приватног живота.

7. Закључак

Приватност се може посматрати као вредност по себи (Fried, Morge) или инструментално, као средство заштите и унапређења других значајних вредности, попут аутономије, слободе, достојанства, части и угледа, правичности, саморазвоја, интиме, личног интегритета (Solove). Попут неког кишобран-појма,³² приватност окупља и штити различите слојеве испољавања човекове личности, те ју је тешко одредити једном дефиницијом.

У неким дефиницијама набрајају се овлашћења титулара права поводом своје приватности (приватног живота), али се сам појам не одређује, већ узима као саморазумљив (Gavella). У другим, појам приватности настоји се објаснити одређивањем сфера (димензија, зона), и за сваку лоцирањем одређених информација о себи које желимо или не желимо делити с другима. Истичу се интимна, тајна, приватна и индивидуална сфера (Wenzel, Innes) или, чак, седам њених димензија – приватност личности, понашања и деловања, комуникације података и сопствене слике, мисли и осећања, локације и простора, удруживања (Finn, Wright, Friedwald, 2013: 8–10). Приватност може бити схваћена и као слобода од (Floridi, 2014: 102–103). У овом значењу, указује се на четири слободе од као четири аспекта приватности: телесна или физичка приватност (слобода од задирања у телесни интегритет), ментална приватност (слобода од психолошког задирања и утицаја на свест и вољу), приватност одлучивања (слобода од утицаја на процес одлучивања) и информациона приватност (слобода од утицаја на контролу над сопственим личним подацима).

Не треба изоставити и приступе којима се приватности одриче самосталност зато што је садржана у другим посебним правима (Thom-

32 „Приватност је кишобран-појам, тиче се бројних и разноврсних појмова, корисних у неким ситуацијама, а у другим не“ (Solove, 2006: 485). Употребљеном метафором указује се на то да изабрани појмови могу, али и не морају, делити исте карактеристике, али би требало да буду довољно повезани да их можемо означити истим термином – приватност. Многобројни појмови који се у литератури користе у прецизирању концепта приватности требало би да имају довољно садржинских (супстанцијалних, материјалних) сличности да их је могуће подвести под оно што Солов назива кишобран-појмом, али без пренебрегавања међусобних разлика и утврђивања како оне настају.

son, 1984: 272),³³ или зато што представља скуп неколиких међусобно повезаних идеја (Kang, 1998: 1202–1203).³⁴

У већини дефиниција истиче се значај информација, тј. података о себи, које желимо да задржимо за себе или да их учинимо доступним и другима. Ова – информациона – приватност добија на важности у савременом добу, које се често назива дигиталним или информационом, због свеприсутности информационо-комуникационих технологија у нашем свакодневном животу (у приватном животу, на радном месту, у јавном простору). У овом дигиталном добу, доступност информација и брзина њихове размене представљају нове ризике по приватност.

Могли бисмо закључити да је приватност вишеслојан појам, који обухвата различите сфере личног и породичног живота (интиму, тајност, слободно развијање односа с другима, контролу над физичким простором и над информацијама о себи), као и више облика испољавања личности и личног интегритета (име, репутација, слика, глас, лични податак). Приватност обухвата телесну, психичку, комуникациону и социјалну сферу појединца, што треба имати у виду при нормирању и заштити права на приватност. Ово право је динамично и вишедимензионално, право појединца да контролише приступ свом телесном, психичком, комуникационом, просторном и друштвеном животу, укључујући и личне податке који га идентификују, уз минимално мешање трећих и у складу са, за дату ситуацију, важећим друштвеним нормама.

Предложена дефиниција превазилази класичну формулацију приватности Ворена и Брандејса као права да се буде остављен на миру. Њихов рад био је семиналан, зато што је први пут артикулисао приватност као добро достојно правне заштите, али у савременом друштву овакав приступ није довољан. Савремена приватност превазишла је добровољну изолованост од других, и обухвата више сфера: лични простор (телесни и психички интегритет појединца; на пример, заштита од биометријског надзора или медицинске интервенције без пристанка); приватан простор (дом, породица, окружење у ком појединац сам одређује врсту и степен интеракције с другима) и интимни простор (најосетљивија и најстроже

33 По њеном мишљењу, приватност је право да нас не гледају и не слушају, што је аналогно својинским овлашћењима на ствари.

34 Наводе се три такве идеје: идеје физичке сфере, којом је одређен простор самоће и заштите од непожељних звукова или објеката; идеја избора, као права на самостално одлучивање; идеја размене личних података, засноване на контроли доступности података о себи. Слично, Декју дели приватност на три, међусобно повезане, сфере: информациона приватност (контрола над личним подацима), физичка доступност (којом се бранимо од непожељног посматрања) и експресивна приватност (сфера самоизражајности, исказивања речима и делима сопственог идентитета) (DeCew, 1997: 75).

заштићена сфера приватног, која укључује мисли, осећања, сексуалне и емотивне односе). Ове сфере међусобно се разликују по степену доступности (другима) и по томе колико је појединцу дозвољено да сам одређује границе интеракције (с другима). Приватност је етичка, културолошка и друштвена категорија: оно што је прихватљиво у једном друштвеном окружењу, за једну културу са својим етичким назорима, може бити повреда приватности у другом.

У дефиницију смо укључили и заштиту података о личности, коју видимо као конкретизацију приватности у дигиталном добу: она се односи на контролу над информацијама које идентификују појединца, њихово прикупљање, обраду, чување и брисање. Право на приватност је свеобухватно лично (грађанско субјективно) право; заштита података о личности представља техничко-правни механизам којим се штити информациона приватност, нарочито важна у сфери дигиталних технологија. Закон о заштити података о личности, Општа уредба ЕУ о заштити личних података³⁵ и други правни документи из ове области омогућавају да се апстрактна вредност приватности претвори у практичну заштиту појединца у односу на државу, технолошке компаније и сваког трећег ко долази у додир с његовим личним подацима.

Приватност у јавном простору није луксуз, већ суштински услов слободе; њена заштита више није само питање физичке неприкосновености, већ питање заштите права на слику, глас и друге личне атрибуте од прекомерне обраде и неовлашћене експлоатације. Очување анонимности и контроле над сопственом доступношћу у физичком окружењу представља прву линију одбране појединца у свету који тежи потпуној транспарентности и редукцији човека на податак.

Важно је напоменути да је, за потребе овог рада, анализа била усмерена на физички јавни простор. Овакво ограничење је методолошки оправдано како би се прецизно утврдили доктринарни темељи приватности у њеном изворном, просторном окружењу. Иако су под утицајем савремених технологија границе између јавног и приватног постале изразито порозне, теоријски оквир постављен у овом раду служи као неопходан предуслов за наредна истраживања. Изазови које доноси дигитална сфера (дигитално окружење) – пре свега у погледу свеprisутног надзора, алгоритмизације и комерцијалног профилисања – биће предмет посебне анализе, која ће се надовезати на овде етаблиране принципе информационе аутономије и достојанства личности.

35 Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation (скраћено GDPR). *OJ L* 119/16.

Литература

- Alaburić, V. (2002). *Sloboda izražavanja u praksi Europskog suda za ljudska prava*. Zagreb: Narodne novine.
- Alaburić, V. (2006). Povreda prava osobnosti informacijama u medijima. U Klarić, P. (Pr.) *Odgovornost za neimovinsku štetu zbog povrede prava osobnosti*. Zagreb: Narodne novine. 1-72.
- Voss, A. (2002). The Right to privacy and reproductive technologies – the comparative study of US and German Law. *NYLS Journal of International and Comparative Law*: 21(2). 229-305. [Electronic version]. Преузето 20. 6. 2025. https://digitalcommons.nyls.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1505&context=journal_of_international_and_comparative_law
- Gavella. N. (2000). *Osobna prava I dio*. Zagreb: Sveučilišna tiskara d.o.o.
- Gavison. R. (1980). Privacy and the Limits of Law. *The Yale Law Journal*. 3(89). 421-471.
- Giesker, H. (1905). *Das Recht des Privaten an der eigenen Geheimsphäre*. Zurich: Mueller.
- Debatin, B. (2011). Ethics, Privacy and Self-Restraints in Social Networking. U Trepte, S. i Reinecke L. (Prir.) *Privacy Online, Perspectives on Privacy and Self-Disclosure in the Social Web*. Springer Nature.
- DeCew, J. W.(1997). *In Pursuit of Privacy: Law, Ethics and the Rise of Technology*. New York: Cornell University Press.
- Dropulić, J. (2002). *Pravo na privatni život i duševni integritet*. Zagreb: Vizura.
- Egger, A. (1930). *Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch I*. Zurich: Schulthess & Co.
- Inness, J. (1992). *Privacy, Intimacy and Isolation*. New York: Oxford University Press.
- Клајн, И. Шипка, М. (2008). *Велики речник страних речи и израза*. Четврто издање. Нови Сад: Прометеј.
- Larenz, K. (1958). *Verhandlugen des 42. Deutschen Juristentages*. Tübingen.
- Martin, L. (1959). Le secret de la vie privee, *Revue trimestrielle de droit civil*. 2. 227-256.
- Milivojević, S. (2015). *Mediji, ideologija i kultura*. Beograd: Fabrika knjiga. Преузето с портала Пешчаник 13. 9. 2015. <https://pescanik.net/javna-sfera-i-javnost/> Iz nove knjige Snježane Milivojević
- Moore. A. D. (2010). *Privacy Rights: Moral and Legal Foundations*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- Nissenbaum. H. (1998). „The problem of Privacy in Public“. *Law and Philosophy*. 17. 559-596.

- Nissenbaum, H. (2004). Privacy as Contextual Integrity. *Washington Law Review*. 1(79). 119-158. [Electronic version]. Преузето 5. 5. 2025.
<https://digitalcommons.law.edu/wlr/vol79/iss1/10>
- Prosser, W. (1960). „Privacy“. *California Law Review*. 3(48). 383-423.
- Riemer, H. M. (1995). *Personenrecht des ZGB. Studienbuch und Bundesgerichtspraxis*. Bern: Verlag Stämpfli+Cie AG Bern.
- Rösler, H. (2012). „Personality Rights“. In *The Max Planck Encyclopedia of European Private Law*, Vol. II, 2012. 1272-1276.
- Синђелић, Ж. (2012). *Право на приватност – кривичноправни, кривичнопроцесни и криминалистички аспекти*. Електронска верзија Преузето 25. 10. 2025. <https://doiserbia.nb.rs/phd/fulltext/BG20120704SIN-DJELIC.pdf>
- Solove, D. (2002). „Conceptualizing Privacy“. *California Law Review*. Vol. 90. 1087-1155.
- Solove, D. (2006). „A Taxonomy of Privacy“. *University of Pennsylvania Law Review*. 3(154). 477-560.
- Specker, K. (1911). *Die Persönlichkeitsrechte mit besonderer Berücksichtigung des Rechts auf die Ehre im schweizerischem Privatrecht*. Aarau: H. R. Sauerländer.
- Schopenhauer, A. (1851). *Parerga und Paralipomena: kleine philosophische Schriften*. Vol. 2. Berlin: A. W. Hayn.
- Teichmann, A. (2007). „Unerlaubte Handlungen. § 823“. U Jauernig, B. Stadler, M. Teicmann, S. Jauernig *Bürgerlichesgesetzbuch. Kommentar*. München: Verlag C. H. Beck, 1122-1127.
- Thomson, J. J. (1984). The Right to Privacy. In Schoeman, F. D. (Prir.). *Philosophical Dimensions of Privacy: An Anthology*. Cambridge: Cambridge University Press. 272-289.
- Finn, R. Wright, D. Friedwald, M. (2013). Seven Types of Privacy. In *European Data Protection: Coming of Age*. Gutwirth, S. Leenes, R. De Hert, P. Pouillet Y. (Prir.). Dordrecht: Springer. 3-32.
- Finžgar, A. (1988). *Prava ličnosti*. Beograd: Službeni list SFRJ.
- Floridi, L. (2014). *The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. Oxford: Oxford University Press.
- Habermas, J. (1989). *The Structural transformation of the public sphere*. (Превод оригинала *Strukturwandel der Öffentlichkeit* објављеног 1962). Cambridge: MIT Press.
- Hubmann, H. (1953). *Persönlichkeitsrecht*. Münster, Köln: Böhlau.
- Warren, S. Brandeis, L. (1890). „The Right to Privacy“. *Harvard Law Review*. 5(IV). 193-220.
- Wenzel, K. (1967). *Das Recht der Wort- und Bildberichterstattung*. Köln: Dr. Otto Schmidt Verlag.

Прописи и други извори

Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie (KunstUrhG). *RGBl*. S. 7. 1907.

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. *BGBL I*, S. 404. 1949.

Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch. *RGB 1*. S. 195. 1896. *BGB I III* 400-2. *BGB I*. I Nr. 39. 2001.

Закон о заштити података о личности. *Службени гласник РС*. Бр. 97. 2008. Бр. 104. 2009 - др. закон. Бр. 68. 2012 – УС. Бр. 107. 2012.

Закон о јавном реду и миру. *Службени гласник РС*. Бр. 6. 2016 и бр. 24. 2018.

Закон о облигационим односима. *Службени лист СФРЈ*. Бр. 29. 1978. Бр. 39. 1985. Бр. 45. 1989 - одлука УСЈ. Бр. 57. 1989. *Службени лист СРЈ*. Бр. 31. 1993. *Службени лист СЦГ*. Бр. 1. 2003 - Уставна повеља. *Службени гласник РС*. Бр. 18. 2020.

Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. *Службени лист СЦГ - Међународни уговори*, бр. 9. 2003. Бр. 5. 2005. Бр. 7. 2005 - испр. *Сл. гласник РС - Међународни уговори*. Бр. 12. 2010. и бр. 10. 2015.

Кривични законик. *Службени гласник РС*. Бр. 85. 2005. Бр. 88. 2005 - испр. Бр. 107. 2005 - испр. Бр. 72. 2009. Бр. 111. 2009. Бр. 121. 2012. Бр. 104. 2013. Бр. 108. 2014. Бр. 94. 2016. Бр. 35. 2019. Бр. 94. 2024.

Нацрт Грађанског законика Србије. [Електронска верзија]. Преузето 20. 11. 2025. <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/260615/260615-nacrt-gradjanskog-zakonika.html>

Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation (скраћено GDPR). *OJ L* 119. 2016.

Универзална декларације о људским правима. *Резолуција Генералне скупштине Уједињених нација 217 (III)*. 10. 12. 1948.

Устав Републике Србије. *Службени гласник РС*. Бр. 98. 2006 и 16. 2022. *Code civil. L. no 70-643*. 1970.

Судске одлуке

Volkszählungsurteil, *BverfG*. Urteil v. 15.12.1983. Az. 1 BVR 209, 269. 362, 420, 440, 484/83.

Von Hannover v. Germany (No. 1), no. 59320/00, 24/06/2004.

Katz v. United States (1967) 389 U. S. 347.

Carpenter v. United States (2018) 586 U. S. 296.

United States v. Jones (2012) 565 U. S. 400.

Ivana Simonović, LL.D.*

The Theoretical and Legal Foundations of Privacy in the Public Sphere

Summary

This paper examines the evolution of privacy from a classic right to be let alone to a dynamic, multidimensional subjective right. Analyzing privacy as an umbrella concept that safeguards personal integrity, autonomy and dignity, the study categorizes its various manifestations through the intimate, private, and individual spheres. Special emphasis is placed on informational privacy and the four freedoms (bodily, mental, decisional, and informational), which serve as essential protections against the pervasive risks of information and communication technologies. The author argues that personal data protection functions as a technical-legal concretization of privacy, transforming abstract values into practical mechanisms within the framework of the General Data Protection Regulation (GDPR) and national legislation. Furthermore, the paper addresses the civil law challenges of protecting personal attributes and privacy in public spaces, highlighting the multiplicative and permanent nature of digital violations.

Keywords: *privacy, informational autonomy, data protection, Civil Law, public sphere, legitimate expectation of privacy, intrusion.*

* Assistant Professor, Faculty of Law, University of Niš